ISSN 2010-720X

BILIMLENDIRIW, ILIM HA'M INNOVACIYA MA'SELELERI

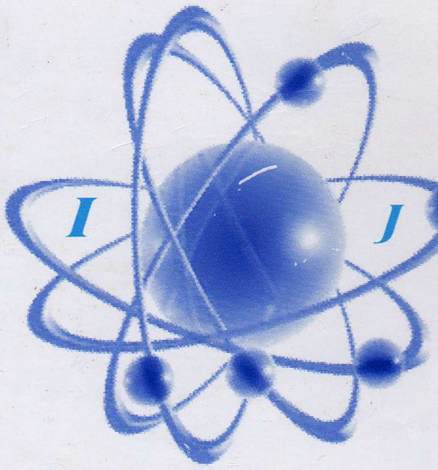

"ILIM HA'M JA'MIYET" JURNALI'NA QOSI'MSHALAR

2015 (№2)

МАЗМУНЫ

БАС МАҚАЛА

Өзбекистан Республикасының Конституциясына 23 жыл

Базарбаев Ж. Өзбекистан Конституциясы - миллий мәнаўиятымыздың ҳуқықый тийкары.................. 3

Қарақалпақстан Республикасының Мәмлекетлик тили ҳаққындағы Нызамының қабыл етилгенине 26 жыл

Айымбетов М. Сәўир қуяшына сағынып жеткен сүйикли тилимиз......... 6

Алламбергенов К. Тар жол, тайғақ кешиўлердеги миллий тиллер тәғдири. Руўхый Аралымыз-Ана тилимизди қорғайық.................. 10

ТӘЛИМНИҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ТИЙКАРЛАРЫ

Тәбийий ҳәм техникалық илимлер

Avezov B., Shamuratova T., Pirniyazova M. Texnikali'q detallardi'n' quramali'li'q da'rejelerin ani'qlaw usi'llari'.................. 21

Алламуратова Г.Б., Досбергенов А.Қ. Хоразм ҳавза хўжалиги айрим балиқларининг озуқа таркибига қараб паразитофаунасининг тавсифи.................. 24

Байманов К.И., Назарбеков К.К., Байманов Р.К. Некоторые проблемы проектирования системы водоотведения в населённых пунктах.................. 27

Бектурганова З.К., Ерекеева А.С. Методика школьного курса органической химии и её классификация понятий.................. 32

Казахбаев Б. Қойларды козылатыў мәўсиминде бағыў ҳәм асыраўдың зоотехникалық қағыйдалары.................. 35

Казахбаев Б. Қарақалпақстан Республикасында шарўашылықты раўажландырыў ҳәм оннан алынатуғын өним сапасын жақсылаўдың айырым мәселелери.................. 37

Қарлыбаев М.М. Металлургия ҳәм оның халық хожалығының раўажланыўына тәсири.................. 40

Мамутова Г., Өмирбаева К. Өзгермели басланғыш точкаға ийе тийкарғы басланғыш мәселелер ушын шегаралық мәселелердиң грин функциясы.................. 42

Нарекеев Б., Мырзанова Д. Об м - гармонических продолжениях функций в матричном шаре.................. 45

Тил билими ҳәм әдебияттаныў

Алламбергенов А. Модерн шеърда талқин, таҳлил ва тасвир уйғунлиги.................. 47

Аллиярова А. Туўған тилим – тиришилигим айғағы.................. 50

Bekmuratova M.A. Berdaq do'retiwshiliginin' jaslardi'n' ma'nawiy ta'rbiyasi'nda tutqan worni'.................. 52

Боранбаева Г., Джуманиязова Н. Семантическая и структурная организация словосочетания в немецком языке с предлогом «mit» и эквивалентные соответствия в каракалпакском языке.................. 54

Erejepbaeva G. Berdaq shi'g'armalari' tilinin' izertleniwi.................. 58

Есебаев М. Қарақалпақ эпосларында персонаж образлардың атқаратуғын хызмети..... 59

Jamalova A.E. Berdaqtın' da'stanlıq shıg'armalarında ka'millik ideyaları.................. 63

Жарменова Н. Т.Жумамуратов шығармаларында синонимлердиң стильлик қолланылыўы.................. 66

Жумамуратова Г. Т.Жумамуратов шығармаларында мухаббат темасы.................. 67

Жумамуратова Г. Т.Жумамуратов шығармаларында эпикалық поэзияның көринислери.................. 69

Ҳафизова М. Эркин Воҳидов шеъриятида Она-Ватан мадҳи.................. 71

Ктайбекова З. Б.Қайыпназаров дөретиўшилигиниң өзгешелиги.................. 73

Курбаниязова С., Жумамуратова Г., Есбергенова Г. Выражение темпорального значения в английских глагольных словосочетаниях с предлогами.................. 76

Мамбетова Б. И.Юсуповтың ғәрезсизлик жылларындағы лирикасының идеялық тематикалық өзгешелиги.................. 79

Сайтова З., Алламбергенова Г.К. Қарақалпақ фольклорында образлар типологиясы.................. 82

Сапаева Ф.Д. Таржима. Таржимон. Муқобил сўз муаммоси.................. 89

Saparniyazova Z. Yusuf Xos Hojibning «Kutadg`u bilig» asarida komil inson g`oyasi....... 94

Утамбетова А. Бердақ ҳәм фольклор.................. 97

ИННОВАЦИЯ. АЛДЫҢҒЫ ПЕДТЕХНОЛОГИЯ

Алламбергенова М., Турдышов Д., Кутлымуратова Д. Moodle системасында тест тапсырмаларын жаратыўдың оптимал усыллары.................. 102

**Qaypnazarova G., Yo`ldasheva N.** Analitik geometriyani o`qitishda yangi pedagogik texnologiyalar.................. 106

Меңлимуратова З. Зашифрованные химические термины.................. 110

Меңлимуратова З., Ахетова Г. Использование методов проблемного обучения......... 113

Тажбенова С. Бошланғич синфлар она тили дарсларида муаммоли савол ва топшириқлар.................. 116

Утемуратов Б., Утемисов А., Кувватова М. Мактаб ўқувчиларига дарс ўтиш жараёнида презентациялардан фойдаланишнинг роли.................. 121

Шамуратова Т., Авезов Б., Пирниязова М., Жуманазаров Д. Баркамол авлодни тарбиялашда меҳнат таълими ўқитувчисининг инновацион фаолиятига қўйиладиган талаблар.................. 126

МЕТОДИКА ҲӘМ ТӘЖИРИЙБЕ

Аманбаев М., Алламуратов К. Гөззал ҳаял портретин салыўда сүўретшиниң тереӊ ой-пикирлери.................. 129

Djumabaev N., Mamutova G., Nukusbaev B. Birinshi da`rejeli bir neshe belgisizli ten`lemeler sistemasın sheshiw usılları.................. 133

Елмуратова А., Ибодуллаева И. Меҳнат ресурсларидан фойдаланишда чет давлат тажрибаси.................. 136

Есбергенова Г.Б. Активные методы обучения немецкому языку.................. 141

Ибраймова З. Ота-она ва фарзанд муносабатларини шакллантиришнинг баъзи масалалари.................. 144

Юсупов Қ. Болаларнинг нутқ жараёнини ўстиришда оила муҳитининг ўрни............ 147

УСТАЗЛАР ШЕЖИРЕСИ

Алламбергенов К., Нуржанов П. Миллий саз өнери изертлеўшиси ҳәм методист устаз-алым.................. 150

Valiyev A.N., Esboganova B.D., Sultanova A.Sh. Ustozlar jasorati yoshlarga o'rnak sifatida.................. 154

РЕЦЕНЗИЯ

Курамбаев К., Дилманов И. Избранные произведения народной поэтессы.................. 160

Калжанов П., Нурекеев Б., Калжанов Р. Дене тәрбиясын оқытыў бойынша қарақалпақстанлы биринши илим докторы.................. 163

уроки, слайды, анимации и презентации, что безусловно повышает уровень знаний у школьников.

SUMMARY

The article contains the information about methods of teaching in schools with modern computer technologies, using such forms of training as multimedia lessons, slides, animations and presentations that will certainly raise the level of knowledge of schoolchildren.

БАРКАМОЛ АВЛОДНИ ТАРБИЯЛАШДА МЕҲНАТ ТАЪЛИМИ ЎҚИТУВЧИСИНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИГА ҚЎЙИЛАДИГАН ТАЛАБЛАР

Т.Шамуратова - *катта ўқитувчи*

Б.Авезов - *доцент*

М.Пирниязова - *Меҳнат талим мутахасислиги 2 курс талабаси*

Д.Жуманазаров - *Меҳнат талим мутахасислиги 2 курс талабаси*

Ажинийз номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: инновацион педагогик технологиялар, инновацион фаолият, лойиҳалаштириш, режалаштириш, таълим технологияси, дидактика, ахборот, ахборот таълим воситалари.

Ключевые слова: инновационно-педагогические технологии, инновационная деятелъностъ, проектирование, планирование, технология обучения, дидактика, информация, средства информационного обучения.

Key words: innovation-pedagogical technologies, innovation activity, designing, planning, technology of training, didactics, information, means of information training.

Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришгандан кейин таълим муассасаларида ўқитишнинг самарадорлигини оширишга қаратилган бир қатор ислоҳатлар амалга оширилди. Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга оширишда ёш авлодга чуқур билим берадиган, фикрлаш доираси кенг, касбий малака ва кўникмага эга бўлган, ўқувчиларни мустақил фикр юритишга ўргата оладиган юқори малакали мутахассисларни тайёрлаш асосий вазифа қилиб белгиланган. Шундай экан, соғлам ва ҳар томонлама баркамол авлодни етиштириш узлуксиз таълим тизимида фаолият курсатаётган педагогнинг савияси, тайёргарлиги ва ўз ишига фидойилигига, унинг ёш авлодни ўқитиш ва тарбиялаш ишига бўлган муносабатига боғлиқ эканлигини уларга сингдириш керак. Ўқитувчи ҳар томонлама етук мутахассисларни тайёрлашда у муайян ижтимоий-сиёсий, педагогик ва шахсий талабларга жавоб бериши лозим.

Ўқитувчи иш жараёни фаолиятида ўқувчи ёки талабанинг шаклланиш жараёнини зўр ҳавас, синчковлик ва маҳорат билан кузатиши лозим. Меҳнат таълими ўқитувчиси педагогик жараённи бошқариши учун педагогик билим, малака, кўникма ва маҳоратга эга бўлиши керак. Шундагина ўқитувчи педагогик ҳодисаларнинг моҳияти ва диалектикасини, педагогик меҳнат методи, касб, ўқитиш технологияси ва профессионал педагогикани тушуниб етади. Педагогик билим ва маҳорат эгаси бўлган ўқитувчи педагогика фанининг методологик асослари, кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг моҳияти, мақсад ва вазифаларини билиши керак бўлади [3].

Меҳнат таълими ўқитувчисининг таълим жараёнидаги маҳорати жамиятда, меҳнат таълими бўлимлари бўйича фан оламида рўй бераётган янгиликлар ва

техника-технология янгиликлари уларни ишлаб чиқаришга жорий этиш технологияси билан чамбарчас боғланган ҳолда шаклланиб бориши лозим. Ўқувчиларга бериладиган замонавий таълим меҳнат таълими ўқитувчисидан қуйидаги вазифаларни эътиборга олишни талаб қилади:

- меҳнат таълими мутахассислиги бўйича энг сўнгги билимлардан хабардор бўлиб бориш, таълимни педагогик технологиялар ҳамда инновацион технологиялардан фойдаланиб амалдаги ўқув-тарбиявий жараён қонуниятлари асосида ташкил этиш;
- меҳнат таълимида ўқувчиларнинг ёш хусусиятларини, жисмоний жиҳатдан мускулларининг ривожланишини ва психологик хусусиятларини эътиборга олиб ўз маҳорати, билими ва қобилиятини намойиш этиш;
- ўқувчиларнинг қизиқишлари, лаёқати ва талабларини ҳисобга олган ҳолда улар томонидан билимларни пухта ўзлаштирилишига шароит яратиш;
- ўқувчилар томонидан ўрганилаётган мавзуга ўқув фанларининг ўзаро алоқадорлигини таъминлаш;
- меҳнат таълимининг ҳар бир мавзусини тарбиявий жараён билан ўзаро боғланган ҳолда ҳар томонлама етук инсон бўлиб камол топишига эришиш фаоллаштириш;
- дарслардаги таълим-тарбия фаолиятининг барча босқичларида таълимнинг эмоционаллигини таъминлаш;
- интернет ва ахборот технологиялари асосида меҳнат таълими фанини ва ишлаб чиқариш технологиясининг энг сўнгги ютуқларидан хабардор бўлиб бориш;
- меҳнат таълими дарсларида ўқувчиларнинг билим, кўникма ва малакалари, фикрлаш ва амалий фаолият турларини бойитиш мақсадида улар руҳиятини доимий ўрганиб бориш;
- ҳар бир меҳнат таълими дарсини пухта лойиҳалаштириш, режалаштириш ва амалга ошириш [1].

Таълим жараёнида меҳнат таълими ўқитувчиси ижодий ёндошувга эътибор бериб уни бошқара олиши керак. Меҳнат таълими ўқитувчисининг ижодий кайфияти унинг руҳий ҳолатини бир маромда ушлаб турувчи, касбий жиҳатдан ижодкорлигини таъминловчи, касбий хусусиятларининг ўзига хос жиҳатларини кўрсатувчи, ўқувчилар билан тез киришиб кетишини таъминловчи восита бўлиб ҳисобланади.

Меҳнат таълими ўқитувчисининг инновацион фаолияти-меҳнат таълими бўлимлари бўйича яратилган янгиликлар, олимларнинг илмий-ижодий меҳнати, ёзган китоблари, ўқув қўлланма ва илмий-услубий мақолалари, таълим-тарбиявий муносабатларни тартибга солиб боришда асосий воситалардан бири бўлиб хизмат қилади.

Таълим-тарбия жараёнини ташкил этишда биринчидан ўқитувчининг инновацион фаолиятини таъминлаш, шахсни шакллантириш, шарт-шароит яратиш, иккинчидан ўқувчиларнинг ҳар томонлама қизиқишларини ҳисобга олган ҳолда, унинг индивидуал ўзига хос хусусиятларини ўқув-тарбия жараёнида намоён этишини таъминлаш лозим.

Меҳнат таълими ўқитувчиси инновацион технологиядан фойдаланишда қуйидагиларга амал қилмоғи лозим:

- ўқитувчи меҳнат таълими давлат таълим стандартига мос келадиган таълим-тарбия мақсадини аниқ ва равшан белгилаши керак, унга эришишни таъминлайдиган ижобий натижа тўғрисида хулоса чиқариши лозим;

- ўқитувчи педагогик тизимда белгиланган мақсадга тўғри келадиган меҳнат таълими ўқув-тарбиявий жараён мазмунини ўқув дастури бўйича чуқур эгаллаши, ҳар доим ўз педагогик маҳоратини илмий-техникавий тараққиёт талабларига мос олиб бориши;

- ўқитувчи педагогик тизимнинг таркибий элементи сифатида дидактик жараённи амалга ошириш талаблари билан таниш бўлиши;

- ўқитувчи дидактик жараённи амалга оширишда ўқитишнинг самарали шаклларидан фойдалана олиши;

- ўқитувчи педагогик тизимнинг иштирокчиси бўлган ўқувчининг меҳнат таълими мазмуни ва меҳнат тарбиясини қай даражада эгаллаётганлигини энг мақбул усуллар ёрдамида доимо назорат қилиб бориш ишларини амалга ошириши керак [2].

Хулоса қилиб айтганда, ўқитувчи касби оғир ва машақатли касб бўлиши билан бирга шарафлидир. Келажагимиз бўлган ёшларнинг қалбида ватанга мухаббат, касбга садоқат ва фазилатларини тарбиялай олсак, улар Интернет ва оммовий ахборот тизимлари орқали фидойилик фикрлаш тарзимиз, урф-одатларимиз, миллий қадриятларимизга зид бўлган маълумотларни фарқлай олиш қобилиятига эга бўладилар. Шунинг учун биз ёшларимизни интеллектуал салоҳиятли барқарор мафкуравий иммунитетли этиб тарбиялашни мақсад ва вазифа этиб олишимиз зарур.

Адабиётлар

1. Кларин М.В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках. — М.: 1994.
2. Сластенин В.А. и др. «Педагогика инновационная деятельность» - М.: 1997.
3. Ишмухамедов Р.Ж. «Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йуллари».(Академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари ўқитувчилари учун услубий тавсиянома). –Тошкент: 2003.

РЕЗЮМЕ

Мақолада таълим-тарбия жараёнини ташкил этишда меҳнат таълими ўқитувчисининг инновацион фаолиятига қуйиладиган талаблар кўрсатилган, Шунингдек, меҳнат таълими ўқитувчиси инновацион технологиядан фойдаланишда нималарга амал қилмоғи лозимлиги акс эттирилган,

РЕЗЮМЕ

В статье приведены требования, поставленные к инновационной активности преподавателя трудового обучения организаций учебно-воспитательного процесса. А также показаны то чему должен придерживаться преподаватель трудового обучения при использовании инновационных технологий.

SUMMARY

In clause the requirements put to innovation of activity of the teacher of labor training of organizations of educational - educative process are given. And also are shown what the teacher of labor training should adhere at use innovation of technologies to.